

UOT 821.512.162

Məmmədov A.

*Tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent,
BDU-nun Mənbəşünaslıq, tarixşünaslıq və metodika kafedrası
Bakı ş., akademik Zəhid Xəlilov küç., 23.
e-mail: aydin.mmmədov.67@mail.ru*

AZƏRBAYCAN XALQININ GÜNƏŞLƏ BAĞLI FOLKLOR NÜMUNƏLƏRİNDƏ TARİXİ DEMOQRAFIYA MƏSƏLƏLƏRİ

Açar sözlər: Azərbaycan folkloru, əhali artımı, əhali məskunlaşması, demoqrafik baxışlar, qədim inanclar, hami ruhlar.

Hər bir xalqın folkloru həmin xalqın tarixi inkişaf xüsusiyyətlərini, yaşam tərzini, həyat fəlsəfəsini, ətraf mühitə, dünyaya baxışlar sistemini özündə son dərəcə obyektiv bir şəkildə əks etdirən misilsiz sərvətdir. Bu mənada, bəşər tarixinin ən qədim xalqlarından biri olan Azərbaycan xalqının minilliklər boyu araya-ərsəyə gətirdiyi zəngin folklor nümunələri xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərini, o cümlədən adət-ənənə, mərasim və inanclarımızı öyrənmək üçün əvəzsiz, qərəzsiz, ilkin mənbələrdir. Bu mənbələrdə Azıx mağarasından üzü bu günə qədər keçməkeşli yol gələn xalqımızın demoqrafik baxışları da öz əksini tapmışdır. Belə ki, ulu əcdadlarımızın günəşlə bağlı inanc və mərasimlərimdən bəhs edən folklor nümunələrini nəzərdən keçirərkən toy adətləri, uşaq doğumu və əhali artımına dair son dərəcə maraqlı fikirlərlə rastlaşmaq olur.

Azərbaycan xalqının həyatla bağlı ən qədim inanclar sistemində canlı olan hər bir şey artmalı, törəməli və nəsil verməlidir. Və yaxud, ulu əcdadlarımızın inancına görə, göydə və yerdə olan bir çox varlıqlar, təbiət elementləri, insan nəsli, onun artımı, mühafizəsi, sayı ilə sıx şəkildə bağlıdır.

Türk xalqlarının folklorunun, etnoqrafiyasının, qədim tarixlərinin öyrənilməsi danılmaz dəlillərlə qədim türklərin Günəşə-oda tapınmalarını, ona Tanrı kimi səcdə etdiklərini aydın şəkildə göstərir. Orta Yeniseydə – Sayanda Xan Teqirin ağzında və Oqlaxda Günəşin oxra ilə təsvirini çəkən qədim insanlar bu səma cisminin əbədiyyətinə inanmış, ona ehtiramlarını ən müxtəlif formalarla əks etdirməyə çalışmışlar. (12.149).

M.Seyidovun fikrincə, Günəşin oxra ilə çəkilməsinin iki səbəbi var. Əvvələ, mütəxəssislərin dediyinə görə, ulu insanın əlində olan ilk təbii rənglərdən biri, bəlkə də birincisi oxra idi. Oxra təbii rəngdir. O, dəmir oksidindən öz-özünə yaranır. Oxranın rəngi Günəşin, odun rənginə çox yaxındır. (12.149).

M.Seyidov Günəşin ailə qurma, nəsil artırma ilə də sıx əlaqəsindən bəhs edərək yazmışdır: “Günəşin istiliyi, Günəşin özü gəncliyə aşılıq verir. ...Gənclərə buta verərkən (Buta həm Günəşlə, həm də Həyat ağacı ilə bağlı inancları ehtiva edən mifik folklor elementidir. A.Məmmədov) ona istilik – Günəşin istiliyini, odunu, Öləngin ailə, gənclik (gənclik həm də sevgidir) ilahəsinin sevib-sevilmək, məhəbbət ehtirasını, Dünya ağacının (artım) həyat qüvvəsini verir.” (12.129-131). Müəllifin haqlı olaraq gəldiyi: “Od yeni, xoşbəxt ailə qurmağa kömək edir. Elə məhz buna görə də od – anadan xoşbəxtlik, evlənməyə icazə verməsini diləyirdilər. (12.162; 15.200-209).

Keçmiş insanların inanclarına görə, cin, iblis və hal həmişə hamilə qadınları izlər, onları boğar və ciyərlərini çıxararmış. (7.267-272). Türkdilli xalqların qədim inanclarına görə istər hamilə qadınları, istərsə də təzəcə dünyaya gəlmiş körpələri belə zərərverici şər qüvvələrdən qorumaq üçün günəşin onqomu olan Al ruhun köməyinə müraciət edərləmiş.

Yeni uşaq doğmuş zahı qadın və onun körpəsi üçün qırx gün davam edən zahılıq dövrü ən çətin, qorxulu dövr hesab edilirdi: “Guya şər qüvvələr məhz bu qırx günün içində onlara xətər toxundururdular. Ona görə də bu münasibətlə bir sıra tədbirlər görülür. Qırx gün müddətində burada şam, lampa yandırılırdı.” (1.72)

Təbii ki, süni işıq mənbəyi olan şam və lampa bir növ günəşin qoruyucu funksiyasını icra edirdi, şər qüvvələrə qarşı günəşin köməyinə tapınan əcdadlarımız hələ zahılıq dövrünə qədər hamilə qadınları şər qüvvələrdən qorumaq üçün onların yorğan-döşəklərini və baş örpəklərini qırmızı parçadan düzəldər, onları qırmızı qızılla bəzəyərdilər. Qırmızı rəng həm günəşin, həm də onun yerdəki onqomu olan odun-alovun simvolu sayılırdı. Qırmızı rəng həm də insanları şər və bədbəxtlik gətirən qüvvələrdən qoruyan Al ruhun bəlgəsi, təmsilçisi, işarəçisi sayılırdı.

Tədqiqatçı N.Rzayevin təbirincə desək: “Türk tayfaları arasında ən qədim və ən çox yayılmış xeyirxah və hami ruh Al ruhu olmuşdur. Müasir Azərbaycan dilində al-qırmızı rəngi ifadə edir... Güman edilir ki, qədim zamanlarda Al ruhuna od, atəş allahı kimi pərəstiş edilmiş, ona görə də bu hami ruhun rəngi od rəngi – qırmızı rəng hesab edilmişdir. Demək türk tayfaları üçün ümumi od Allahı Al, sonralar himayəkar ruha çevrilmişdir”. (9.25)

Hamilə və zahı qadınların, sünnət edilmiş uşaqların, zifaf yataqlarının elə bizim günlərə qədər qırmızı rəngli parçalarla örtüldüyünü, gəlinlərin bellərinə, ər evinə apardığı cehizlərinə qırmızı kəmər və örtüklərin bağlanması da günəşin qoruyucu qüvvələrin himayəsinə tapınmağın izlərindən xəbər verir.

Deməli, Günəş və onun bir növ inikası olan Al ruh nəsil artımının hamisi, qoruyucusu kimi çıxış edərək insan nəslinin davam etməsinə şərait yaratmış olur.

Təbii ki, yeni evlənənləri, hamilə və zahı qadınları, həmçinin onların yeni doğulmuş körpələrini himayə edən günəşin özü də sevməyə, sevilməyə bilməzdi. Xalqımızın səma cisimləri ilə bağlı çoxlu folklor nümunələri mövcuddur. Belə ki, Azərbaycan xalqının minilliklər boyu yaratdığı zəngin folklor nümunələrində nəinki günəş, eləcə də onun qərar tutduğu əngin səma, göy də sevgidən yaranan, artan, bar, nəsil verən əbədi və əzəli varlıqdır: “Göy – qayınatanın, qayınananın qızına peyvənd calaqdır. Onların peyvəndindən göyərən nəvə-nəticənin yeni bar verənidir”. (5.384)

Deməli, ulu əcdadlarımız əslində göylərə yerdə artıb-törəyən nəsillərinin bir növ yaxınları, qohumları kimi baxmış və məhz bu nöqteyi-nəzərdən: “Göydə hər kəsin bir ulduzu var” – deyər, söyləmişlər. (5.384) Eyni fikrə digər bir folklor nümunəsində də rast gəlirik: “Göydəki ulduzların sayı yer kürəsində yaşayan insanların sayı qədərdir. Hər adamın bir ulduzu var. Adam öləndə onun ulduzu da batır ki, buna ulduz axması, ya uçması deyilir. İnsan anadan olan günü onun ulduzu da göydə doğulur”. (2.282)

Başqa bir folklor nümunəsində isə, hər adamın iki ulduzu olmasından bəhs edilir. İnanca görə, bu ulduzlar insanın bütün ömrü boyu, həmişə onun çiynlərində olur, yalnız adam öləndə yoxa çıxırlar. (2.283) Başqa sözlə, xalqımızın mifik kosmoqonik baxışlar sistemində bir növ göy insanların nəinki artım, eləcə də ölüm dinamikasını əks etdirən demoqrafik göstərici rolunda çıxış etmişdir.

Təbii ki, göyün əsas aparıcı elementi günəş də bu “demoqrafik prosesdən” kənarda qala bilməzdi. Altaylıların qədim inanclarına görə, günəş ilahəsi Günana göyün altıncı qatında oturur. (8.67) Məhz bu səbəbdən də, qədim folklorda günəş həddən artıq gözəl bir qız kimi təsvir edilir: “Bu gözəllik ona baxanların gözlərini qamaşdırırmış. Başında da qızıl saçları ətrafa işıq saçan qızıl saçı varmış”. (13.28) Qeyd etmək lazımdır ki, günəşin saçları əslində onun işıq saçan şüalarıdır. Günəş məhz bu şüalarla özünü düşmənlərindən, insanları isə şər qüvvələrdən, qoruyur. Mifoloji mətnlərdən, birində deyilir: “Bir dəfə Ayla

Günəş arasında bərk dava olur. Biri deyir ki, dünyaya gündüz mən çıxacağam, o biri deyir ki mən. Ay üzünü Günəşə tutub deyir:

– Dünyaya gündüz mən çıxmalyam. Çünki sən qızsan. Bütün kişilər sənə baxarlar. Ayıbdır.

Günəş deyir:

– Yox, mən çıxacağam. Ona görə ki, mənim iynələrim (yəni şüalarım – A.B.M.) Heç kim mənə baxmağa cürət etmər. Kim mənə baxsa gözünü dəşərəm.

Ay söz tapa bilmir, günəşlə razılaşır. O vaxtdan da, gündüz dünyaya günəş çıxır. (3.38; 2.249)

Bu folklor nümunəsi əslində türkdilli xalqların ailə modelini, qadın ismətinə, qadının toxunulmazlığını əyani şəkildə əks etdirir. Çünki burada Günəşin qadın obrazında təsvir edilməsi türkdilli xalqların ailəyə, anaya, bacıya son dərəcə böyük ehtiramla yanaşmasından xəbər verir. Təsədüfi deyildir ki, insanlara Günəşin bəlgəsi olan odu da, göydən ilk dəfə Ülgen adlı pəri gətirir. Altay əfsanəsində deyilir ki, Ülgen göydən bir ağ, bir qara daş gətirir və quru otu ovucunda əzir, daşları bir-birinə vurur, qığılcımdan od yaranır. Beləcə, insanlar Ülgəndən odu hansı üsulla əldə etməyi öyrənmiş olurlar. (14.39-48)

Azərbaycan xalqının inanclar sistemində Ülgen və ya Ülkər mifik obrazı Günəşin bəlgəsi kimi sevən gəncləri, yeni evlənənləri himayə edən obraz kimi canlandırılmışdır. O da günəş kimi gözəldir. Odu, baharı, həyatı, artıb-törəməni himayə edir.

Q.Cavadov yazır: "...Lənkəran müsəlmanlara arasında çox yayılmış bir etiqada görə, guya Günəş və Ay hər ikisi canlı məxluqdur. Günəş son dərəcə gözəl bir qadın, Ay isə gözəl bir kişidir". (4.112) Elə ona görə də gözəl, üzü qəşənglikdən par-par parıldayan cavan bir oğlan olan Ay da günəşin sevgisi, ona qovuşmaq həsrətilə yaşayır... (13.28)

Bəzi folklor nümunələrində Ay "Günəşin oğlu" kimi, bəzən isə Ay və Günəş "bacı-qardaş" kimi təsvir edirlər. (3.36-38) Amma folklor nümunələrində bu iki səma cisminin çox zaman bir-birini sevən gənclər kimi təsvir edilməsi diqqət çəkir. Belə folklor nümunələrinin əksəriyyətində Ay Günəşi sevən, onun yolunda şəhər qüvvələrlə mübarizəyə hər an hazır olan qorxmaz və fədakar ərəndir: "Deyirlər, Günəş qız, Ay oğlandı. Onlar bir-birini sevir. (3.36-37) Günəş həm də öz işığı ilə dünyanı işıqlandırır, qızdırır, insanlara kömək edir. Günəşin insanlara xidmətinə, Aya məhəbbətinə istəməyənlər onlara paxıllıq eləyir. Günəşi oğurlamaq istəyirlər. Bir gün Günəş yenə də göy üzünə çıxıb insanlara işıq paylayır. Sonra sevgilisi Ayla görüşə gedir. Divlər, cinlər bunu görüb onun yolunu kəsir, Günəşi oğurlamaq istəyirlər. Ay vaxtında xəbər tutub divlərə, cinlərə hücum çəkir. Onları Günəşdən çox-çox uzaqlara qovur. Deyirlər, divlər, cinlər Günəşin qabağını kəsib ona hücum edəndə dünyanı qaranlıq bürüyərmiş. İndi də Günəş tutulanda elə bilirlər ki, onların işidi, yenə də Günəşi oğurlamaq istəyirlər. Ona görə də adamlar göyə tufəng ata, qabları döyücləyib səs-küy salarlar ki, qorxub Günəşi rahat buraxsınlar". (3.38)

Bir folklor nümunəsində deyildiyi kimi, Ayın Günəşin şəhər qüvvələrdən xilas uğrunda mübarizəsində insanlar da öz köməyini əsirgəmir: "Ay Günün əridi. Gün tutulanda deyirlər ki, ulduzların biriynən qaçıb. Aya xəbər verməkdən ötrü tufəng, tapanca atırlar, qab-qacağı döyüb səs edirlər. Ay da xəbər tutur, gedib Günü geri gətirir".

Bu folklor nümunəsində Ayı xəbərdar edən insanlar, əslində özlərini də Ayla bərabər əbədi və əzəli mübarizəyə – xeyirin-şərlə mübarizəsinə mütəşəkkil surətdə hazır edir, yaxud özlərini həmin mübarizədə, onun iştirakçısı kimi görür. Çünki, yer üzündə əminliyin bərpası, qorunub saxlanması üçün hadisələri passiv müşahidəçi kimi seyr etmək olmaz. Hadisələrə seyrçi münasibət zülmətin işıq, zülmün ədalət üzərində təntənəsinə baş əymək, şəhər qüvvələr qarşısında əyilmək və deməli, insan övladının yer üzü-

ndən yoxa çıxması, nəslinin kəsilməsi ilə barışmaq demək olardı. İşığa düşməni kəsilməni divlər, cinlər həmişə onun qabağını kəsməyə, aləmi qaranlığa qər qətməyə hər an müntəzirdirlər. Ona görə də yuxarıda xatırlanan folklor nümunəsində insanlar bir an belə sayıqlığını itirmirlər, yer üzündə işığın, həyatın mənbəyi olan himayədarlarına kömək etmək üçün Ayı duyur salır, ona vaxtında xəbər verirlər.

İnsanın əmələ gəldiyi ilk dövrlərdə süni işıq olmamışdır. İnsanlar ancaq Günəş və Ay işığından istifadə etmişlər: “Günəş və Ay işığı olmadıqda isə onlar zülmət kimi qaranlıqda qalmışlar. Ona görə də qədim əcdadlarımız Günəşə və Aya sitayiş etmişlər. Onların çıxması münasibətilə qurbanlar kəsmişlər”.

Qədim Misirdə qaranlıq və ya zülmət günəşin düşməni olub, ilan kimi təsvir edilirdi. (17.64).

Özbəkistanın cənubunda Pəncikənddə tarixi VI-VIII əsrlərə aid edilən Balalığ Təpə məbədində günəşi, alovu ehtiva edən qırmızı, daha doğrusu qara-qırmızı atın üstündə əyləşmiş qəhrəman qış fəslinin rəmzi və ya qaranlığın simvolu ilanla vuruşur. Təsvirdə sanki atın ayaqlarını qucaqlayan, sıxaraq boğmağa çalışan əjdaha-ilan təslim olmaq, geri çəkilmək, öz yerini bahara vermək istəmir. (16.115). Lakin, artıq ilan da bu döyüşdə ciddi zərblər alıb, onun yaralarından qan axır: “Mütəxəssislərin fikrincə burada eynən Misirdəki Osiris kimi ölüb-dirilən təbiətdən, yenidən təbiətdə oyanışın təntənəsi təsvir edilmişdir.” (16.115).

Yeri gəlmişkən, qədim babillərin baş allahı Marduk da Tiamatın-nəhəng əjdahanın üzərində qələbə çalır və yeni il-bahar fəslə başlanır. (17.33, 64).

Görkəmli alim M. Seyidov da tədqiqat əsərlərində keçinin qışın simvolu olan kosa ilə mübarizəsini qışla yazın bir-biri ilə olan mübarizəsi kimi dəyərləndirərək: “Azərbaycanlılar da vaxtilə yazla qışın “mübarizə”sini ayin kimi keçirmişlər. Bu inam Azərbaycan xalqının doğma sənəti “Kosa-Kosa” oyun-ayinində öz əksini tapmışdır. Kosa qışın, onu öldürən keçiyə yayın bəlgəsidir.”-deyə yazır. (11. 315). M. Seyidovun fikrincə bu ayin-mərasimdə Kosa (qış) üzlüdür, getməyə tələsmir, camaatın olan-qalanını da torbasına yığıb aparmaq istəyir. Keçi isə axırına çıxmaq üçün onunla vuruşur və onu öldürür. Bu hadisə xalqın təbii ki, sevincinə səbəb olur.

Haqqında bəhs etdiyimiz hadisələrə B. Abdullayev də eyni mövqedən yanaşır: “...Keçi yazın, bununla əlaqədar olaraq artımın, məhsuldarlığın rəmzidir.” (1.76)

Müəllif haqlı olaraq xalqımızın əski inanclarında keçinin doğum hamisi, artımın qoruyucusu, Albastı surəti ilə yaxınlığını qeyd edir. Onun fikrincə yeni uşaq doğan zahi qadının yatağının keçiyə-qəziləndən olan sicimlə devrəlməsi, naxoşlayan uşağın keçiyə dərisinə salınması, (çünki, naxoşlamaq da şər qüvvələrin işi sayılırdı, deməli, keçiyə burada qoruyucudur. A.M.) uşağa ana südünə əvəzinə keçiyə südünə verilməsi də məhz bu əski inanclarla bağlıdır. (1.77).

Ulu əcdadlarımız ən qədim zamanlardan Günəşə xilaskar bir varlıq kimi tapınmış, ən çətin məqamlarda onun köməyindən yararlanmağa çalışmışdır. Artıq e.ə. III-II minilliklərdə, yəni orta tunc dövründə Azərbaycanda Günəş kultu çox geniş yayılmışdı. Bu dövrdə Günəş kultu ilə bağlı inşa edilən məbədlər, kromlexlər həndəsi baxımdan ya tək dairə, ya da konsentrik çevrələr formasında olurdular. Ulu əcdadlarımızın həmin məbədlərin formasına oxşar şəkildə hazırladıqları qolbaq və bilərziklər məhz bu səbəbdən Günəşin himayədar, qoruyucu, nəsil artırıcı funksiyalarını ehtiva edirdi. Başqa sözlə, həmin dövrdə yaşayan soydaşlarımızın tuncdan hazırlayaraq qıç və qollarına taxdıqları həmin bilərzik və qolbaqlardan bəzək aksesuarı kimi deyil, onları qəza-qəddərdən, bəd ruhlardan, şər qüvvələrdən qoruyan vasitələr kimi istifadə edilirdi. İnsanlar bu qoruyucu vasitələrlə təkcə özlərini deyil, belə demək mümkünsə, Günəşin özünü də qorumağa çalışırdılar. Ulu əcdad-

larımız lay-lay qara buludların arxasında qalan Günəşi “azad etmək” üçün də xüsusi ayinlər icra etmişlər: “Tunc dövründə Günəşin simvollarından olan kəmər qoruyucu mahiyyət daşımış, sonrakı dəmir dövründə isə sehrkar xüsusiyyətli olmuşdur. Ovsunçuluq ayinlərində kəmər beldən açılıb bağlanmaqla Günəş, guya “buludlardan azad edilmiş”. (10.99).

Maraqlıdır ki, Günəşin buludlardan azad edilməsi mərasimində istifadə edilən kəmərin özü də doğum və artımla bağlı inanclar sistemini ehtiva etdiyinə görə demoqrafik səciyyə daşımışdır. Belə ki, N.Rzayev arxeoloq Q.Aslanova istinadən yazır: “Arxeoloq Q.Aslanov kəməri doğum, törəmə, artım əqidəsi ilə, toy mərasimləri ilə əlaqələndirir”. (10.99).

Bu fikrə əsaslanaraq N.Rzayev belə bir nəticəyə gəlir ki, gəlinlərin belinə bağlanan kəmər də həm qoruyucu, həm də törədici mahiyyətə malik olmuşdur.

Gəlinin belinə bağlanan kəmərin al rəngdə, yəni Günəşin xassələrini ehtiva edən istini, işığı simvolizə etməsi bu fikrin doğruluğuna bir daha dəlalət edir. Digər tərəfindən ata evini tərk edən gəlinin çırağın ətrafına fırlanaraq sanki eksentrik çevrələr cızması da, elə bil tunc dövründə eksentrik çevrələr formasında inşa edilmiş Günəş məbədlərindəki ritualı xatırladır. Bu ritualda gəlinin təzə qurduğu ailəsinin təməlinin möhkəm olması, ailə üzvlərinin şəxsi qüvvələrdən, qəza-qədərdən qurtulması, ev-eşik, ailə-uşaq sahibi olması üçün Günəşin yardımına, himayəsinə sığınması istəyi öz əksini tapmışdır.

Deməli, Günəşə sitayiş, yaxud Günəş kultu ilk əcdadlarımızın təbiətlə, ətraf aləmlə münasibətlərindən, işığa, istiyə olan tələbatlarından doğmuş və minilliklər boyu insan təfəkküründə, sakral düşüncə tərzində möhkəmlənərək onunla birgə uzun tarixi inkişaf yolu keçmişdir.

Ədəbiyyat :

1. Abdullayev B. Haqqın səsi. - Bakı, 1989.
2. Azərbaycan folkloru antologiyası. - Bakı, 1968.
3. Azərbaycan mifoloji mətnləri. - Bakı, 1988 .
4. Cavadov Q. Əkinçilik mədəniyyətimizin sorağı ilə. - Bakı, 1990.
5. Xalqımızın deyimləri və duyumları. - Bakı, 1986.
6. Məmmədov A.B. Xalqımızın Novruz bayramı ilə bağlı inancları // Tarix və onun problemləri. - 2016. - №2.
7. Məmmədov A.B. Azərbaycan xalqının qədim inancları tarixi tədqiqatlarda //Tarix və onun problemləri. – 2015. - №3.
8. Murat Uraz. Türk mifologiyası. - İstanbul, 1969.
9. Rzayev N. Əsrlərin səsi. – Bakı: Azər nəşr, 1974.
10. Rzayev N. Möcüzəli qərinələr. - Bakı, 1984.
11. Seyidov M. Azərbaycan xalqının soykökünü düşünərkən.- Bakı, 1989.
12. Seyidov M. Azərbaycan mifik təfəkkürünün qaynaqları. - Bakı, 1983.
13. Sözlü, nağıllı gecələr. - Bakı, 1991.
14. Бурнаков В. А., Цыденова Д. Ц. Культурная атрибутика богини умай в религиозно-мифологических представлениях хакасов (конец XIX – вторая половина XX века) //Томский журнал ЛИНГ и АНТР. - 2016. - 3 (13).
15. Мамедов А.Б. Культ Солнца в доисламской системе верований азербайджанского народа //Академик Тарих ve Düşünce Dergisi, Cilt:40. –Ankara , 2017. - Sayı: 11, mayıs.
16. Массон В., Сарияниди В. Каракумы: Заря цивилизации. - М.: Наука, 1972. - 165 с.
17. Хук С. Мифология Ближнего Востока. – М.: Наука, 1991.

Айдын Мамедов

ВОПРОСЫ ИСТОРИЧЕСКОЙ ДЕМОГРАФИИ В ОБРАЗЦАХ ФОЛЬКЛОР АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО НАРОДА, СВЯЗАННЫХ С КУЛЬТОМ СОЛНЦА

Резюме

С древних времен не только Солнце, но и огонь приобрел чудесную силу для наших предков. Страх перед будущим, стремление обезопасить себя и всех своих близких от всяких бед, нечистых сил и несчастий – по этим причинам наши предки, обращаясь к Солнцу, просили у него помощь. Солнце само по себе было основополагающей ценностью, так как оно является основным источником тепла, света и противником тьмы - зимы. Там, где есть свет, тепло, там есть жизнь и ее приумножение. Поэтому обряды и ритуалы, связанные с культом Солнца, были приурочены к важнейшим событиям, происходящим в жизни наших предков, таким как свадьба, новоселье, сбор урожая, похороны, собрания общин для решения каких-либо вопросов и т.д. Построение храмов в честь Солнца можно также объяснить верой в очистительную, оберегающую и размножающую силу Солнца. Поэтому древний народный обычай – почитание Солнца, имеет демографические элементы.

Ключевые слова: *азербайджанский фольклор, рост населения, народонаселение, демографические взгляды, покровительствующие духи.*

Aydın Mammadov

ISSUES OF HISTORICAL DEMOGRAPHY IN FOLKLORE SAMPLES OF THE AZERBAIJAN PEOPLE RELATED TO THE SUN CULT

Summary

Since ancient times, for our ancestors, not only the Sun, but also the fire has gained miraculous power. The same reasons - fear of the future and the desire to protect themselves and all their loved ones from all kinds of troubles, impure forces and misfortunes, our ancestors asked for help from the Sun. The sun itself was a fundamental value. Because, the Sun is the main source of heat, light and the enemy of darkness - winter. And where there is light, warmth, there is life, and its multiplication. That is why rituals and rituals connected with the cult of the Sun were also timed to the most important events taking place in the life of our ancestors, such as weddings, housewarming, harvesting, funerals, community meetings to resolve any issues, etc. Apparently, the belief in the purifying, saving and reproducing power of the Sun can explain the construction of temples in honor of the Sun. That is why, this ancient folk custom of worshiping the Sun had demographic elements.

Key words: *Azerbaijan folklore, population growth, settlement of population, demographical views, patronizing spirits, ancient beliefs.*

Rəyçilər: t.e.d. A.İsgəndərov, t.e.d. İ.Məmmədov

BDU-nun "Mənbəşünaslıq, tarixşünaslıq və metodika" kafedrasının 16 yanvar 2018-ci il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür. (Pr. №6)

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 08.01.2018

Çapa qəbul olunma tarixi: 27.07.2018

Filologiya üzrə elmlər doktoru Aybəniz. Əliyeva-Kəngərli tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur.